

ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА ИННОВАЦИОН ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИНИ ТАШКИЛ МЕХАНИЗМАЛАРИ

Ўзбекистон халқаро ислом
академияси Халқаро муносабатлар
ва ижтимоий фанлар кафедраси
катта ўқитувчиси Мамазова
Зарива Курбановна

Аннотация

Мақолада таълим муассасаларида инновацион таълим жараёнини ташкил этиш йўллари ҳақида сўз боради. Инновацион фаолиятнинг асосий функциялари келтирилган. Ўқув фанларини паст ўзлаштираётган ва уларини ўрганишни зерикарли деб ҳисоблаётган талабалар эътиборларини фан асосларини ўзлаштиришга жалб этиш ва уларда креатив фикрлаш ва ижодий фаолият натижаларини рағбатлантиришга хизмат қиладиган стратегия ва воситаларни тавсия этиш орқали аудиторияда улардан самарали фойдаланишлари учун имконият яратиш каби масалалар ёритилган.

Калит сўзлар: инновацион таълим, инновацион муҳит, инновацион фаолият, акмеология, креативлик.

WAYS OF ORGANIZATION OF INNOVATIVE EDUCATIONAL PROCESS IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS

ABSTRACT

The article discusses ways to organize the innovative educational process in educational institutions. The main functions of innovative activity are given. Issues such as drawing students' attention to the basics of science and recommending strategies and tools to encourage them to think creatively and creatively, and to enable them to use them effectively in the classroom.

Keywords: innovative education, innovative environment, innovative activity, acmeology, creativity.

КИРИШ

Яқин ўтмишда “Инновацион таълим”, “Инновацион фаолият” ва “Инновацион жараёнлар” терминлари республикамизнинг педагогик адабиётларида жуда кам кузатилар эди. Инновацион таълим сўзининг замирида янгиликни ташкил қилиш, янгиликни ўзлаштириш, янгиликдан фойдаланиш, янгиликни намоён этиш каби комплекс фаолият ётади.

“Инновацион таълим” тушунчаси биринчи бор 1979 йилда “Рим клуби”да қўлланилган. Инновацион таълим жараёнида қўлланиладиган технологиялар инновацион таълим технологиялари ёки таълим инновациялари деб номланади

АСОСИЙ ҚИСМ Таълим соҳасида инновацион жараён – бу таълим концепциясидаги, ўқув дастурларидаги, усул ва услублардаги, тарбия ва ўқитиш усулларидаги янгилик ва ўзгаришлардир. Таълим соҳасида инновацион жараёнлар сўзининг туб маъносида педагогиканинг иккита муҳим – ўрганиш, умумлаштириш ва илғор педагогик тажрибаларни оммалаштириш муаммоси ва педагогика фанлари ютуқларини амалиётга тадбиқ этиш муаммоси ётади. Шундай экан, инновациянинг предмети ва инновацион жараёнларнинг таркиби, механизми бир – бирига ўзаро боғлиқ бўлган жараёнлар жамланмаси таркибида бўлиши керак. Айнан, инновацион фаолият хизмат кўрсатиш бозорида олий таълим муассасалари ўртасидаги рақобатбардошликнинг асосини яратибгина қолмай, профессор – ўқитувчининг касб маҳоратининг ўсишини, ижодий изланишини, амалий жиҳатдан очиб беради. Шунинг учун ҳам, инновацион фаолият ўқитувчиларнинг илмий-услубий фаолияти ва талабаларнинг ўқув жараёнига ижодий фаолияти билан узлуксиз боғлиқ. Таълимдаги педагогнинг инновацион фаолияти тузилишини таҳлил қилишда турли хил ёндашувлар мавжуд. Масалан, А.Никольскаянинг фикрича, фаолиятни янгилаш 3 босқичда, яъни тайёргарлик, режалаштириш ва жорий этиш босқичларида амалга оширилади. «Инновацион фаолият» тушунчасини таҳлил қилар эканмиз: Г.А.Мкртчяннинг бу ҳақдаги фикри диққатга сазовар: – «Педагогик тажрибасинов фаолиятининг 3 та асосий шаклини ажратиш мумкин: хусусий

тажриба, тажриба-синов иши, ўқитувчининг инновацион фаолияти. Педагогик фаолиятда инновациялар қанча кўп бўлса, ўқитувчи хусусий экспериментни шунча яхши тушунади». Инновацион фаолият бу амалиёт ва назариянинг муҳим қисми бўлиб, ижтимоий-маданий объект сифатларини яхшилашга қаратилган ижтимоий субъектларнинг ҳаракат тизими бўлиб, у маълум доирадаги муаммоларни ечиш қобилиятигина эмас, балки ҳар қандай вазиятдаги муаммоларни ечиш учун мотивацион тайёргарликка эга бўлишдир. Ўқитувчи инновацион фаолиятининг марказий масаласи ўқув жараёнини самарали ташкил этишдан иборат. Инновацион фаолият қуйидаги асосий функциялар билан изоҳланади:

- касбий фаолиятнинг онгли таҳлили;
- меъёрларга нисбатан танқидий ёндашув;
- касбий янгиликларга нисбатан шайлик;
- дунёга ижодий яратувчилик муносабатида бўлиш;
- ўз имкониятларини рўёбга чиқариш, ўз турмуш тарзи ва интилишларини касбий фаолиятида мужассам қилиш. Таълим муассасасида педагогнинг инновацион фаолиятини ташкил этиш учун “Инновацион муҳит” шаклланган бўлиши керак, яъний педагогик жамода умуман таълим муассасида ижодий, самимий дўстона шароит, унда педагогўқитувчи ўзини эркин хис қила олиши ва жамода ички интилиш моддиймаънавий қизиқиш юқори даражада бўлади. У муҳитда педагог-ўқитувчи ижодий фикр юритишга, интилишга йўналтирилади. Натижада инновацион жараёнянгиликни киритилиши ва шарт-шароитлари, тизимини янги шароитларга кўрсаткичларга муваффақиятли ўтишини таъминловчи ўзгаришлар содир бўлади [1-30]. Педагогнинг инновацион фаолиятининг ёндашуви турларига қисқача тўхталиб ўтамиз. Инновацион фаолият тузилмаси таҳлилида акмеологик ёндашув педагогнинг касбий маҳорати чўққиларига эришувида унинг шахси ривожланиш қонуниятларини очиши мконини беради. Замонавий педагогикада “креатив педагогика” тушунчаси қўлланила бошлаганига ҳали у қадар кўп вақт бўлмади. Бироқ, ўқитиш

жараёнига инновацион ҳамда ижодкорлик ёндашувларини қарор топтиришга бўлган эҳтиёж “Креативпедагогика”нинг педагогик туркум фанлар орасида мустақил предмет сифатида шаклланишини таъминлади. Ушбу предмет асосларини педагогика тарихи, умумий ва касбий педагогика ҳамда психология, хусусий фанларни ўқитиш методикаси, таълим технологияси ва касбий этика каби фанларнинг методологик ғоялари ташкил этади. “Креатив педагогика” қуйидаги икки ҳолатни кафолатлай олиши зарур: 1) педагог-ўқитувчилар томонидан ўқув фанларини паст ўзлаштираётган ва уларини ўрганишни зерикарли деб ҳисоблаётган талабалар эътиборларини фан асосларини ўзлаштиришга жалб этиш; 2) талабаларда креатив фикрлаш ва ижодий фаолият натижаларини рағбатлантиришга хизмат қиладиган стратегия ва воситаларни тавсия этиш орқали аудиторияда улардан самарали фойдаланишлари учун имконият яратиш. Ўқитувчининг ижодкорлиги эса у томонидан ташкил этиладиган касбий фаолиятни ташкил этишга ижодий (креатив) ёндашувида акс этади. Сўнгги йилларда ушбу ҳолат “педагогик креативлик” тушунчаси билан ифодаланмоқда “Креативлик” тушунчаси ўзида маданий хилма-хилликни акс эттиради. Ғарб кишилари учун креативлик, умуман олганда, янгилик саналади. Улар креативлик негизида ноанъанавийлик, қизиқувчанлик, тасаввур, ҳазил- мутойиба туйғуси ва эркинлик мавжуд бўлишига эътиборни қаратадилар, Шарқликлар эса, аксинча, креативликни эзгуликнинг қайта туғилиш жараёни, деб тушунадилар. Рефлексив инновацион амалиёт ўқитувчи ижодий имкониятларини ривожлантиришга қаратилиб, бунда педагогик фанда фақатгина янгилик яратиш қобилиятигина эмас, балки ўз-ўзига, ўз меҳнатига, болаларга, ҳар қандай муаммоли вазиятни ҳал этишга ва умуман ҳаётга ўзига ҳос ижодий муносабатда бўлиш тушунилади. Рефлексив инновацион амалиёт илгариги тажрибани долзарблаштириш уни қайта англаш бўлажак таълим муассасасининг янги муаммо ва муносабатларини аниқлаш учун имкон беради. Демак, педагог-ўқитувчи янги педагогик технологиялар, назариялар, концепцияларнинг муаллифи, ишлаб чиқарувчиси, тадқиқотчиси,

фойдаланувчиси ва тарғиботчиси сифатида намоён бўлади. В.А. Слостенин тадқиқотларида ўқитувчининг инновацион фаолиятига бўлган қобилиятларининг асосий хислатлари белгилаб берилган. Унга қуйидаги хислатлар таълуқли:

- Шахсининг ижодий-мотивацияга йўналганлиги. Бу- қизиқувчанлик, ижодий қизиқиш; ижодий ютуқларга интилиш; пешқадамликка интилиш; ўз камолотига интилиш ва бошқалар;

- Креативлик. Бу – ҳаёлот (фантастлик), фараз; қолиплардан ҳоли бўлиш, таваккал қилиш, танқидий фикрлаш, баҳо бера олиш қобилияти, ўзича мушоҳада юритиш, рефлексия;

- Касбий фаолиятни баҳолаш. Бу-ижодий фаолият методологиясини эгаллаш қобилияти; педагогик тадқиқот методларини эгаллаш қобилияти; муаллифлик концепцияси фаолият технологиясини яратиш қобилияти, зиддиятни ижодий бартараф қилиш қобилияти; ижодий фаолиятда ҳамкорлик ва ўзаро ёрдам бериш қобилияти ва бошқалар;

- Ўқитувчининг индивидуал қобилияти. Бу- ижодий фаолият суръати; шахсининг ижодий фаолиятдаги иш қобилияти; қатъиятлик, ўзига ишонч; масъулиятлилиқ, ҳалоллик, ҳақиқатгўйлик, ўзини тутта билиш ва бошқалар.

ХУЛОСА

Таълим олувчиларни креатив ёндашув асосида инновацион фаолиятга тайёрлаш, замонавий таълимда уларга тайёр билимларни бериш эмас, балки уларни билимларни мустақил ўзлаштиришга йўналтириш тобора муҳим аҳамият касб этади. Зеро, тайёр билимларни ўзлаштириш гарчи талабаларнинг борлиқни англашлари, ижтимоий муносабатлар мазмунини, у ёки бу кўринишдаги кишилиқ фаолияти моҳиятини тушунишларига ёрдам беради ва ижодий педагогик фаолият малакаларини самарали ривожлантириш имконини беради.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Дилова Н.Г. (2018). Важность совместного обучения в повышении эффективности начального образования. *International scientific review of the problems and prospects of modern science and education*. С. 90-91.
2. Дилова Н.Г. (2012). Возможности организации учебного процесса на основе педагогического сотрудничества. *Молодой ученый*. Т. 46, № 11, С. 409-411.
3. Дилова Н.Г. (2013). Требования к учителю по организации сотрудничества учащихся начальных классов в учебном процессе. *Актуальные проблемы современной науки*. № 4 (72). С. 55-57.
4. Dilova N.G., Saidova M.J. (2020). Formative assessment of students' knowledge as an innovative approach to education. *The American Journal of Social Science and Education Innovations*. 2:12, P. 190-196.
5. Расулова З. (2021). Замонавий ахборот-коммуникация технологиялари ўқув жараёнларини ривожлантиришнинг муҳим омили сифатида. *Science and Education*. Vol. 2, Issue 10, 349-359 бетлар.
6. Расулова З.Д. (2021). Компьютер воситасида технология дарслари самарадорлигини ошириш. *Science and Education*. Vol. 2, Issue 10, 387-397 бетлар.
7. Rasulova Z.D. (2021). Texnologiya darslarini tashkil etishning didaktik tamoyillari. *Science and Education*. Vol. 2, Issue 10, 427-438 betlar.
8. Rasulova Z. (2021). Boʻlajak oʻqituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari. *Science and Education*. Vol. 2, Issue 10, 338-348 betlar.
9. Расулова З. (2021). Бўлажак технология фани ўқитувчисининг билим, кўникмасини ривожлантиришда дастурий таълим воситаларининг ўрни. *Science and Education*. Vol. 2, Issue 10, 370-379 бетлар.
10. Расулова З.Д. (2021). Инновацион педагогик технологиялар асосида олий таълим муассасаси ўқув жараёнларини такомиллаштириш мазмуни. *Science and Education*. Vol. 2, Issue 10, 460-469 бетлар.

11. Расулова З. (2021). Педагогик дастурий воситалардан фойдаланиб бўлажак технология фани ўқитувчиларининг касбий маҳоратини ошириш йўллари. *Science and Education*. Vol. 2, Issue 10, 416-426 бетлар.

12. Расулова З.Д. (2021). Талабаларнинг креативлигини ривожлантиришда масофавий таълимнинг ўрни. *Science and Education*. Vol. 2, Issue 10, 439-448 бетлар.